

АЛҒЫС СӨЗ

Кавказ және Орталық Азияның өңірлік экономикалық болжамдарының (ӨЭБ) жаңа нұсқасы әр көктем сайын ХВҚ-ның Таяу Шығыс және Орталық Азия жөніндегі департаменті (ТОД) тарапынан жарияланады. ӨЭБ-дағы талдау мен болжамдар департаменттің мүше елдердегі экономикалық дамуды және саясатты бақылауының ажырамас элементтері болып табылады. Ол негізінен мүше елдермен консультация жүргізу барысында ТОД қызметкерлері жинаған ақпаратқа сүйенеді.

Осы баяндамадағы талдау Джихад Азурдың (ТОД директоры) жалпы басшылығымен үйлестірілді. Жобаны Талина Коранчелян (ТОД директорының орынбасары) және Али Аль-Эйд (ТОД аймақтық зерттеулер бөлімі басшысының орынбасары) басқарды. Осы баяндаманың негізгі авторы Далмасио Ф. Беницио, сондай-ақ Филипп Барретт пен Инуту Луконга өз үлесін қосты.

Вэй Ши, Фарид Талишли және Роберт Тчаидзе Елена Эйдинованың жетекшілігімен аудармаларды тексерді.

Олуреми Акин-Олугбаде, Райах Әл-Фарах, Хатим Бухари, Джимми Хатем және Хорхе де Леон Миранда зерттеу жұмыстары бойынша көмек көрсетті. Даяна Каэро мен Эстер Джордж әкімшілік қолдау көрсетті. Купер Аллен коммуникация департаментінің қызметкерлері Линда Лонг және Люси Моралеспен бірлесіп редакциялық көмек көрсетті.

Жаһандық даму: Таяу Шығыс пен Орталық Азия өңірлеріне тигізетін ықпалы

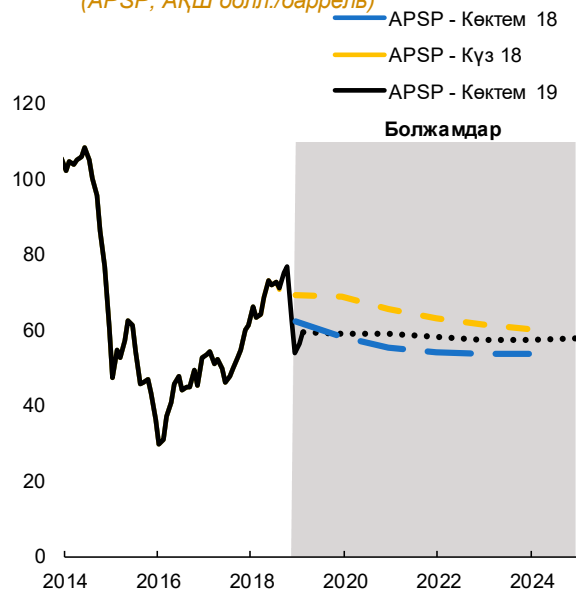
Ғаламдық өсім, болжам бойынша, биыл 3,3 пайызға дейін бәсеңдеп, содан кейін жағдайға байланысты 2020 жылы қалпына келеді деп болжануда (2019 ж. сәуір айының "Әлемдік экономика болжамы" құжатын қараңыз). Соңғы жылда өсу перспективалары нашарлады, ал 2019 жылға арналған болжам бір жыл бұрын жасалған болжамнан жарты пайызға төмен. Күтілетін баяулаудың ауқымы бүкіл әлем бойынша жалпы ұқсас болғанымен, оның қозғалыс күштері нақты елге байланысты әр түрлі болады (кестені қараңыз). Германиядағы автокөлік өндірісінің күйзелісі, қаржылық проблемалар, наразылықтар мен "Брекситке" қатысты тұрлаусыздық Еуропадағы перспективаларды әлсіретеді. Қытайда өсім сауда шиеленістерімен тежелуде және көлеңкелі банк қызметін қолға алу үшін реттеудің қатаңдатылуын қажет етеді. Ал Ресейде мұнай бағасының төмендеуі мен санкциялардың себебінен пайда болған тұрлаусыздық болашақ өсімді төмендетеді.

	Нақты ЖІӨ өсуі, 2018–24				
	2017	2018	2019	2020	2021–2024
Әлем	3,8	3,6	3,3	3,6	3,6
Еуропа аймағы	2,4	1,8	1,3	1,5	1,4
АҚШ	2,2	2,9	2,3	1,9	1,6
Қытай	6,8	6,6	6,3	6,1	5,7
Ресей	1,6	2,3	1,6	1,7	1,6
MENAP	2,2	1,8	1,5	3,2	2,8
MENAP мұнай экспорттаушылары	1,3	0,6	0,4	2,8	2,0
оның ішінде: мұнайдан басқа ЖІӨ өсімі	2,5	1,2	2,1	2,9	2,6
MENAP мұнай импорттаушылары	4,1	4,2	3,6	4,0	4,3
КOA	4,9	4,2	4,1	4,1	4,3
KOA мұнай және газ экспорттаушылары	4,8	4,1	4,0	4,1	4,3
оның ішінде: мұнайдан басқа ЖІӨ өсімі	2,9	3,9	3,9	3,9	4,1
KOA мұнай және газ импорттаушылары	6,0	5,1	4,5	4,5	4,5

Әсіресе негізгі сауда серіктестері (Қытай, Еуропа және Ресей) тарапынан неғұрлым әлсіз сыртқы сұраныс Таяу Шығыс және Орталық Азия елдері үшін негізгі проблема болып табылады. **Мұнай бағасының жақында төмендеуі** де мұнай экспорттаушы елдерге де кері әсерін тигізеді. Қазан айында баға бір барреліне 80 АҚШ долларынан асып, ең жоғары деңгейге жетті. Ал Иран, Ливия және Венесуэла елдерінен жеткізудегі іркілістер одан әрі ұлғаюы мүмкін болып көрінеді. Содан бері мұнайдың бағасы жаһандық өсімнің әлсіз болуынан, АҚШ өндірісінің жақсы дамуы және кейбір Ирандық мұнай экспорттаушыларын санкциялардан уақытша босату салдарынан күрт төмендеді. Нәтижесінде қаңтар айында бағасы 50 АҚШ долларына дейін төмендеді, бірақ соңғы уақытта ол 65 АҚШ долларына дейін қалпына келді (суретті қараңыз). Сонымен қатар, мұнай бағасы өте тұрақсыз болды.

Ұзақ мерзімді перспективада мұнай бойынша болжам негізінен өзгермейді, ал бағалар болжам бойынша бірнеше жылдағы құлдырау болжамымен салыстырғанда төмен болып қалады. Аймақтағы елдер үшін, әсіресе кейбір мұнай экспорттаушылары үшін (Алжир, Бахрейн, Оман)

Мұнай бағасының серпіні (APSP, АҚШ долл./баррель)

Дереккөздер: мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері.

Ескертпе: APSP = мұнайдың келісілген орташа бағасы. APSP - UK Brent, Dubai Fateh және West Texas Intermediate шикі мұнай бағаларының орташа мәні болып табылады.

тағы бір ортақ мәселе – оның өндіріс көлеміне және қаржылық жағдайға әсер етуі болып табылады.

Аймақтағы елдердің болашағы белгісіздік деңгейінің артуымен ауырлай түседі. Белгісіздік көздерінің бірі және келесі тарауларда қаралған үшінші тақырып – *сыртқы тәуекелдерге ұшырау* болып табылады.

- Америка Құрама Штаттары мен Қытай арасындағы *сауда шиеленісі* ұзақ уақыт бойы жалғасуы ықтимал, бірақ жылдам шешуге оңай келуі мүмкін болады (2019 жылдың сәуір айындағы "Әлемдік экономика болжамы" құжатын қараңыз). Қандай да бір қысқа мерзімді сауда мәмілесіне қарамастан, сауда және қауіпсіздік мәселелері бойынша жалғасып жатқан даулар алдағы уақытта да өндіріс-өткізу тізбегіндегі іркілістер мен инвестицияларды қысқарту арқылы өңірдің келешегіне ықпалын тигізуі мүмкін.
- Тұрлаусыз жаһандық жағдайда *мұнай бағасының құбылмалылығы сақталуы* мүмкін (1-тарауды қараңыз). Бұл мұнай экспорттаушылардың қаржылық және сыртқы теңгеріміне әсерін тигізеді. Мұнай импорттаушылары да, әсіресе өңірлік белгісіздіктің күшеюі және ақша аударымдарының көлемінің азаюы және тұрақсыздануы нәтижесінде (Армения, Тәжікстан) зардап шегуі мүмкін.
- *Жаһандық қаржылық жағдайлар* соңғы уақытта жеңілдеді, бірақ тұрақсыз болып қалады және нарықтық көңіл-күй күрт өзгеруі мүмкін (2019 жылдың сәуір айындағы *Жаһандық қаржылық тұрақтылық туралы есепті* қараңыз). Бұл орын алған жағдайда, елдер жылдам таралатын аса жоғары пайыздық ауыртпалық (Бахрейн, Египет, Ливан), сыртқы борышты қайта бағалау (Қырғыз Республикасы, Тәжікстан) және қаржы секторының күйзелісі (Өзірбайжан, Қазақстан, Қырғыз Республикасы) сияқты қиындықтарға тап болуы мүмкін.
- *Геосаяси тәуекелдер* жоғары. Өңірдегі бірнеше ел жанжал жағдайында немесе одан жақында шыққан. Ірі геосаяси оқиғалардың әсері мен мерзімдері, соның ішінде Үндістан мен Пәкістан арасындағы шиеленіс, Алжирдегі ірі демонстрациялар мен саяси белгісіздік, Ауғанстандағы ықтимал бейбітшілік пен Иранға қатысты санкциялар әзірше айқын емес. Мұндай белгісіздік инвесторлардың бүкіл өңір үшін тәуекелді түсіну дәрежесін арттыра отырып, капиталдың кетуіне және валюталық қысымға әкелуі мүмкін. Бұл өз кезегінде мұнай бағасының құбылмалылығын одан әрі арттырып, аймақтық белгісіздікке әкелуі мүмкін.

Осы жаһандық және өңірлік толғаныстар атқарушы органдардың өсімді қолдау бойынша тап болатын проблемаларын күшейте түседі. Таяу Шығыс, Солтүстік Африка, Ауғанстан және Пәкістан (МЕНАП) аумағындағы бірқатар елде өсім мен реформалар қарқынының төмендеуі жағдайында әлеуметтік шиеленіс өсіп келеді және бұл макроэкономикалық тұрақтылыққа қауіп төндіреді. Мұндай шиеленістер қажетті реформаларды бұзып, сондай-ақ қақтығысқа айналуы және өңірлік белгісіздіктің одан әрі артуына әкелуі мүмкін.

Саяси әрекетсіздіктің жоғары құны туындайтын мәселелерді шұғыл түрде шешу қажеттілігін күшейтеді. Барлық Таяу Шығыстағы және Орталық Азиядағы саясаткерлер жағдай қиындамай тұрып, қазір неғұрлым жоғары және инклюзивтік өсуді қамтамасыз ету мақсатында әрекет етуі тиіс.

- Соңғы жылдары *MENAP мұнай экспорттаушы елдерінде* проциклдік салық-бюджет саясатының өсу үшін қолайлылығы төмен болды, бұл құрылымдық экономикалық кемшіліктерді атап көрсетеді. Мұнайдың жоғары бюджеттік шығынсыз бағалары мен болжанатын бюджеттік шоғырландыру қарқынының баяу болуы елдерді жаңарып келе жатқан мұнай бағасының құбылмалылығы мен әлсіз жаһандық экономиканың алдында осал етеді. Орта мерзімді шеңберде бюджет-қаржы саясатын бекіту экономиканы мұнай

бағасының ауытқуынан қорғауға және бюджет-қаржы кеңістігін біртіндеп қалпына келтіруге көмектеседі. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес, шағын және орта кәсіпорындардың қаржыландыруға қол жеткізуін жетілдіру және әлеуметтік қорғау жүйелерін нығайту экономиканы әртараптандыруға көмектеседі және барынша жоғары және жан-жақты өсуге ықпал ететін болады.

- *MENAP мұнай импорттаушы елдерінде* соңғы онжылдықта мемлекеттік борыштың ауыртпалығы айтарлықтай өсті, бұл қысқа мерзімді перспективада осалдықтың артуына және сақталып отырған құрылымдық кемшіліктерді жою үшін саясат нұсқаларының шектелуіне себеп болды. Орта мерзімде өсу қарқынын көтеру үшін, соның ішінде бизнес-ортаны жақсарту және басқару, еңбек нарығының икемділігін арттыру, өңірлік интеграцияны ынталандыру және нарықтық бәсекелестікті күшейту арқылы тұрақтылықты қалпына келтіру және құрылымдық реформалар үшін кеңістік құру мақсатында өсуге қолайлы бюджеттік-қаржылық шоғырландыруды шұғыл түрде күшейту талап етіледі.
- *Кавказда және Орталық Азияда 2014-16 жылдардағы ірі сыртқы күйзелістерден* қалпына келгеннен кейін өсу перспективалары тұрақты болып қалуда. Бірақ бұрын шешілмеген мәселелер, соның ішінде кейбір банк жүйелерінің әлсіздігі мен аяқталмаған құрылымдық реформалар өсімді оның ұзақ мерзімді әлеуетінен айтарлықтай төмен деңгейде ұстап отыр. Бұл проблемаларды шешу жаһандық сауданың қысқаруы және ықтимал болашақ сауда шиеленісі жағдайында неғұрлым күрделі және шұғыл болып отыр. Бұл қаржы секторын жөндеуді аяқтау, ақша-кредит саясатының негіздерін толық модернизациялау және кәсіпкерлік ортаны жақсарту, соның ішінде басқаруды жетілдіру сияқты шаралар қабылдауды талап етеді.

Бұл проблемалар бүкіл Таяу Шығыс пен Орталық Азия саясаткерлеріне бай және әділ қоғам құруға мүмкіндік береді. Мысалы, мұнай бағасының төмен болуы әртараптандыру қажеттілігін неғұрлым маңызды етеді, әйелдердің жұмыс күшіне қатысу деңгейін арттыру өзектілігін жоғалтқан еңбек нарықтарын жандандыруы мүмкін, ал басқаруды жақсарту және сыбайлас жемқорлықты қысқарту баяу инвестицияларды жандандырып, әлеуметтік қорғауға байланысты шығыстарды ұлғайтуға орын босатуы мүмкін. Алайда, бұл өзгерістерді жүзеге асыру мүмкіндігі көп ұзамай өтіп кетеді және бұл қазіргі таңда атқарушы органдардың шара қабылдауының аса қажет екендігін көрсетеді.

3. Кавказ және Орталық Азия: Жаһандық белгісіздік жағдайында бұрынғы проблемаларды шешу

Кавказ және Орталық Азия аймағындағы (КОА) өсім 2014-16 жж. ішінде ірі сыртқы күйзелістерден қалпына келгеннен кейін макроэкономикалық саясаттың негіздерін нығайтуға күш салудың арқасында тұрақтанды. Дегенмен, өсу қарқыны өңірдегі тұрмыс деңгейін арттыру үшін тым төмен болып отыр. Банк жүйесінің бұрыннан қалған тәуекелдері мен аяқталмаған институционалдық және құрылымдық реформалары инвестициялар мен өнімділіктің өсуіне кедергі келтіріп, белсенділікті тежейді және өңірдің орта мерзімді өсу әлеуетіне қауіп төндіреді. Жаһандық өсу және саясат белгісіздігі жағдайында осалдық мәселелерін шешу неғұрлым өзекті болып табылады. Қаржы жүйелерін жөнге келтіру, қазіргі заманғы ақша-кредит саясатына толық көшу, құрылымдық шектеулерді жою және басқаруды жетілдіру жөніндегі саясаттар экономиканың тұрақтылығын арттыру, бәсекеге қабілеттілікті арттыру және неғұрлым жоғары орта мерзімді инклюзивті өсуді қамтамасыз етуде шешуші мәнге ие.

Жаһандық белгісіздікке қарамастан тұрақты өсу 2014-16

жылдардағы ірі сыртқы күйзелістерден қалпына келгеннен кейін КОА аймағындағы өсім осы және келесі жылы 4,1 пайыз деңгейінде тұрақты болып қала береді деп болжануда. Жаңа қаржылық негіздерді бейімдеуді қоса алғанда, елдер макроэкономикалық саясаттың негіздерін нығайту жөніндегі күш-жігерді тиімді пайдалануда. Ақша-кредит саясаттарын прагматикалық түрде жүзеге асыру және айырбас бағамын неғұрлым икемді ету билік органдарының сыртқы қысымды жеңіп, инфляцияны тежеуіне көмегін тигізді.

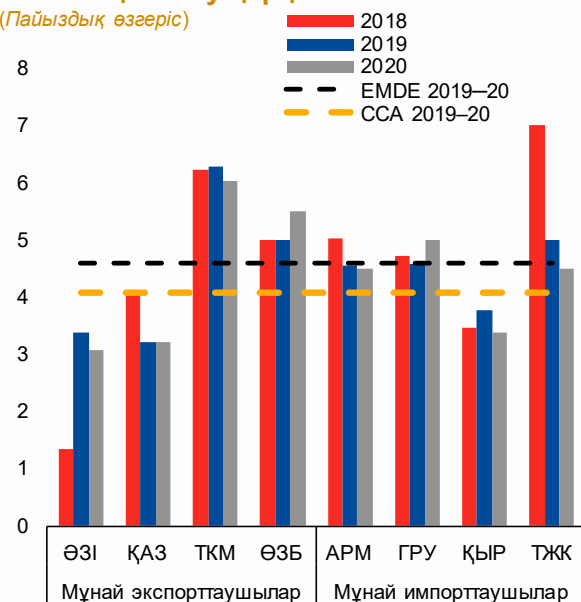
Мұнай және газ экспорттаушылар өңірдегі даму перспективаларын қолдауды жалғастырып, 2019 жылы және жақын болашақта 4 пайызға өседі деп күтілуде (3.1 суреті). Бұндай өсім мұнай ЖІӨ өсімінің болжам бойынша 2018 жылғы 3,2 пайыздан

осы жылы 2,8 пайызға дейін айтарлықтай бәсеңдеуіне қарамастан күтілуде. Қазақстанда мұнайдан басқа

3.1 суреті.

КОА нақты өсу қарқыны

(Пайыздық өзгеріс)

Дереккөздер: мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: елдердің қысқартылған атаулары және Халықаралық стандарттау ұйымы are International Organization for Standardization (ISO) бойынша ел кодтары. CCA = Кавказ және Орталық Азия; EMDE = Нарықтық экономикалық қалыптасқан және дамушы елдер.

Дайындаған: Далмацио Ф. Бенисио (жетекші автор),

Үлес қосқан: Инуту Луконга, Олуремі Акин-Олугбаде, Райя Эл-Фарах, Хатим Бухари, Джимми Хатем және Хорхе де Леон Миранда зерттеуде баға жеткісіз көмек көрсетті.

өсімді қалпына келтіру және Әзірбайжанда газ өндіру әлемдік мұнай бағаларының төмен болуы, мұнай өндіруді тежеу және негізгі сауда серіктестерінің баяу өсуі себебінен тиген жағымсыз әсерді айтарлықтай дәрежеде өтейді деп күтілуде.

Қазақстанда мұнайдан басқа өсім өндірістің өсуімен және фискалдық шоғырлануға қарамастан кредиттердің өсуін қалпына келтірумен қатар жүреді. Әзірбайжандағы өсім жаңа газ құбыры желісін ашумен, бюджеттік шығыстарды отандық экономикаға қайта бағыттаумен, қызмет көрсету саласын жетілдірумен жалғасатын болады. Өзбекстандағы өсім өңірдегі өсу тәуекелінің артуын атап көрсете отырып, қазіргі жүріп жатқан реформалар және одан әрі өңірлік интеграцияның арқасында ұтады.

Мұнай мен газды импорттаушылар үшін өсім 2018 жылғы 5,1 пайыздан 2019-20 жылдарда 4,5 пайызға дейін төмендейді деп күтілуде. Бұл 2018 жылдың қазан айындағы *Өңірлік экономикалық болжаммен* салыстырғанда 0,3 пайызға төмендегенін көрсетеді. Оған сауда серіктестерінің, әсіресе Ресейде өсудің бәсеңдеуі себебінен сыртқы сұраныстың әлсіреуі және ақша аударымдарының төмендеуі¹ себеп болады. Тәжікстанда өсу қарқыны едәуір төмендейді деп күтілуде, өйткені жалғасатын қаржылық шоғырландыру ақша аударымдарының бәсеңдеуіне байланысты қиындықтарды күшейте түседі. Армениядағы өсім, болжам бойынша, мыстың бағасы мен сыртқы сұраныстың төмендеуіне байланысты неғұрлым тұрақты деңгейге дейін төмендейді, ал Грузияда инфрақұрылымға жасалатын инвестициялардың (2018 жылы кешіктірілген) өсуі әлсіз сыртқы сұраныстың есесін қайтарады деген болжам жасалуда.

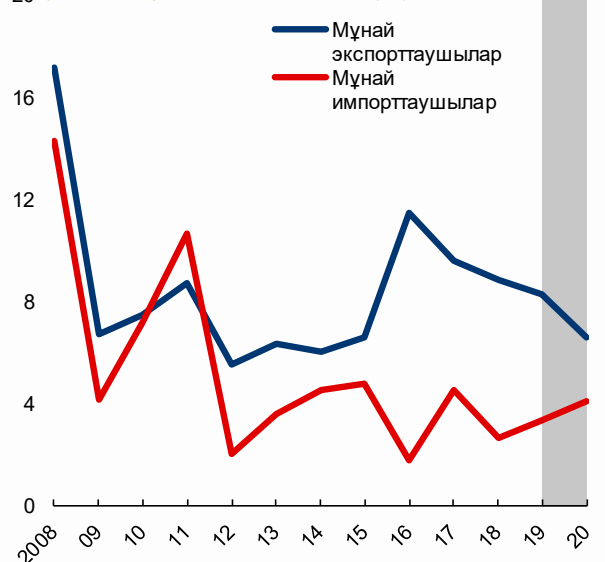
КОА аймағындағы инфляциялық қысым әлемдік бағалардың қалыпты өсуі мен құлдырауына сәйкес, 2018 жылғы 8,2 пайыздан 2019 жылы 7,8 пайызға дейін және

2020 жылы 6,4 пайызға дейін айтарлықтай төмендейді (3.2 суреті). Төмен инфляция мұнай және газ импорттаушы елдер (Армения, Грузия, Тәжікстан) мен Әзірбайжан арасында едәуір қолайлы ақша-кредит саясатына жол ашты. Мұнай мен газ экспорттаушы елдерде жеңілірек ақша-кредит саясатын жүргізу мүмкіндіктері аз, өйткені

3.2 суреті.

Тұтынушы бағасының инфляциясы

20 (Жылдық орташа пайыздық өзгеріс)

Дереккөздер: мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің

елдердің билік органдары айырбас бағамдарына түсетін қысымды (соның ішінде мұнай бағасының төмендеуі есебінен) теңдестіріп, бағаның тұрақтылығын қамтамасыз етуге ұмтылады.

Бұрыннан қалған мәселелер және аяқталмаған реформалар

Жақында қалпына келгеніне қарамастан, КОА аймағы тарихи деңгейден әлдеқайда төмен және орта мерзімді перспективада тұрмыс деңгейін салыстырмалы экономика деңгейіне дейін көтеру үшін тым төмен болатын өсіммен күресуді жалғастыруда (3.3 суреті) (2018 жылдың қазан айындағы *Өңірлік*

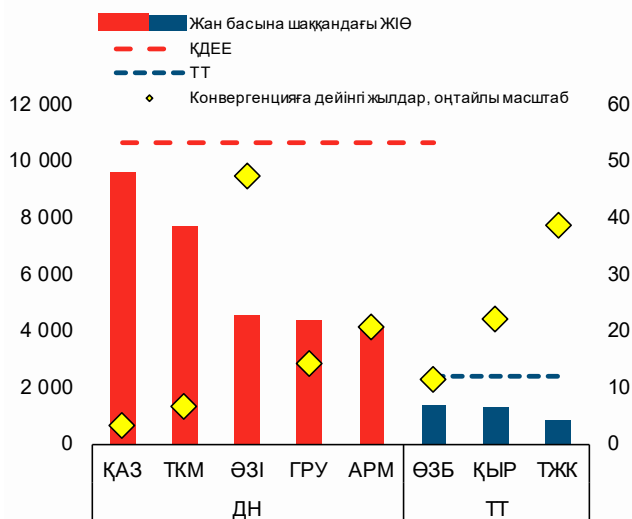
¹ Мұнай мен газ импорттаушы елдердің кейбіреуінде ақша аударымдарының ағыны ЖІӨ-нің 6-36 пайызына дейін өзгеріп отырады.

экономикалық болжам құжатын қараңыз). КОА аймағындағы өсім 2020-23 жылдары орта есеппен 4,2 пайыз болады деп болжанып отыр, бұл 2000 жылдары тіркелген орташа көрсеткіштің жартысынан аз. Бұрыннан қалған мәселелер мен аяқталмаған реформаларға негізделген өсім шектеулері әр елде әртүрлі болса да, банк жүйелеріндегі әлсіз жерлерді жою, ақша-кредит саясатының негіздерін толық жетілдіру және қаржылық буферлерді қайтадан құру қарқынды әлемдік толғаныстар жағдайында аса өзекті мәселеге айналып отыр.

3.3 суреті.

Жан басына шаққандағы ЖІӨ және конвергенцияға дейінгі жылдар

(АҚШ доллары және жылдар, 2018)

Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. ДН = дамушы нарық; ЕМЕУ = Дамушы Еуропа; ТТ = табысы төмен елдер. Диаграммада ағымдағы табысы төмен елдердің нарықтық экономикаға өту шегі (Өзбекстан, Қырғызстан және Тәжікстан) немесе дамушы Еуропа елдері (басқалар) шегі, орташа мерзімді жиынтық шығыс және халық санының өсу қарқынының шексіз болуы шартымен.

Қаржы жүйелері тұрақты, бірақ олардың осалдықтары бар

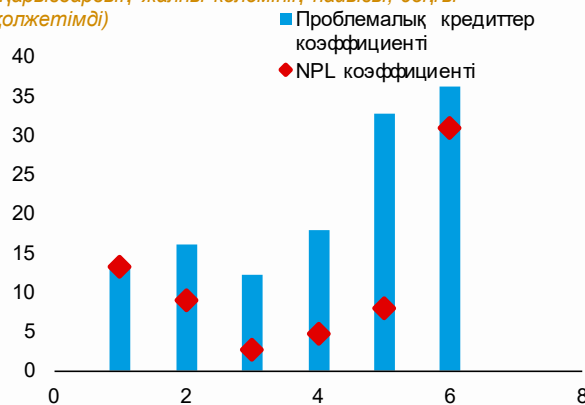
КОА аймағындағы банк жүйелеріне әлі де проблемалық активтердің жоғары деңгейінен ауыртпалық түсуде. Ресми тіркелген проблемалық кредиттер (ПК) салыстырмалы түрде аз, бірақ (қайта құрылымдалған кредиттер, назар аударуды талап ететін кредиттер және ПК деп анықталатын) проблемалық активтер саны кейбір елдерде өте көп (3.4 суреті). Бұл кепілдендіру стандарттарының, мақсатты несиелендірудің (Қазақстан, Өзбекстан), қамтамасыз етілмеген

3.4 суреті.

КОА елдеріндегі

банк активтерінің сапасы

(Қарыздардың жалпы көлемінің пайызы, соңғы қолжетімді)

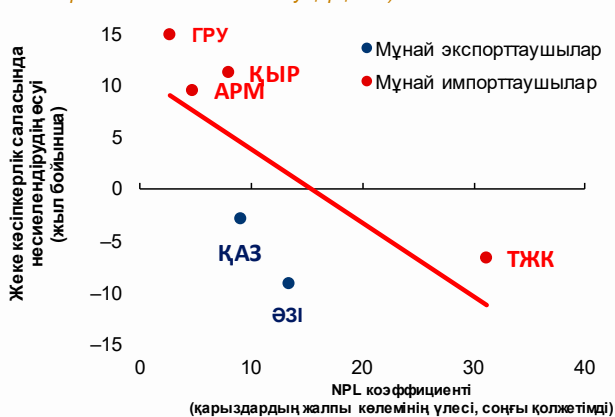

Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. ССА = Кавказ және Орталық Азия; NPL = Проблемалық кредиттер. Проблемалық кредиттерге бақыланатын жұмыс істемейтін және қайта құрылымдалған кредиттер кіреді. Проблемалық кредиттер стандарттан төмен, күмәнді және жоғалған қарыздар болып жіктеледі. Арменияның жоғалған қарыздары

3.5 суреті.

Жұмыс істемейтін кредиттер және жеке бизнес саласында кредиттеудің өсуі

(Кредиттердің жалпы көлемінің үлесі және 2015-18 жылдардағы жыл бойынша өсу қарқыны)

Sources: ХВҚ, Халықаралық қаржы статистикасы (IFS); мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері.

Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. Барлық елдер айырбас бағамына сәйкес реттелген және жеке кәсіпкерлік саласына берілген кредиттер көлемінің өзгеруін көрсетеді (деректердің қолжетімділігіне байланысты Әзірбайжанды есепке алмағанда).

қарыз алушыларды валюталық кредиттеудің (Армения, Әзірбайжан, Тәжікстан) нашар болғанын және төлем мәдениеті мен құқық үстемдігінің төмен болғанын көрсетеді. Қаржы секторының осалдығы күрделі макроэкономикалық жағдай мен реттеуші органдардың ұстамдылығымен күрделене

түседі.² Нәтижесінде банктік стресс ошақтары сақталады, ал ПК-тер кредиттік мүмкіндіктерге нұқсан келтіреді және кредит берудің өсуін тежейді (3.5 суреті).

Бұдан басқа, кейбір елдердегі банктер негізгі өтімділік проблемаларына тап болады, бұл айтарлықтай көлемдегі мемлекеттік қолдауға (Қазақстан) және орталық банктің өтімділігін қолдаудың капиталға айналуына (Қырғызстан) әкеліп соғады. Сыртқы қаржыландыруға сүйену сондай-ақ банк жүйелерін өтімділік күйзелістердің әсеріне ұшыратады, ал банктердің жабылуы және лицензиядан айырылуы (Әзірбайжан, Қазақстан) төлеуге қабілетсіздіктің сақталып отырғанын көрсетеді.

Қаржы секторының осы міндеттерді шешуге бағытталған реформалары барлық елдерде баяу жүреді және біркелкі емес. Мысалы, бұрынғы ПК мәселелерін шешуде (Қазақстан), проблемалық банктерді шешуде (Әзірбайжан, Қырғызстан, Тәжікстан) және қамтамасыз етілмеген қарыз алушылар мәселесін шешуде (Армения) шектеулі ілгерілеу байқалады. Осыған қоса, реттеу, қадағалау және басқару жүйесінде сақталып отырған олқылықтар қаржы секторларының жағдайына одан әрі нұқсан келтіреді.

Валюталық және айырбас бағамы режимдеріндегі өтпелі процестер аяқталмаған болып қалуда

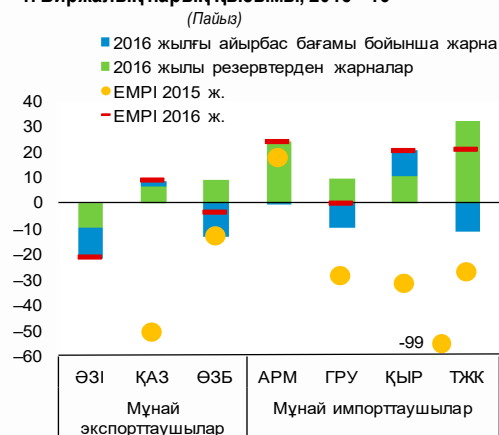
2014-16 жж. ішінде мұнай мен шикізат тауарларына бағаның төмендеуі, Ресей мен Қытайда өсімнің әлсіз болуы және Ресей рублінің құнсыздануының тіркесімі валюталар мен халықаралық резервтерге қысым көрсетті (3.6 суреті, 1-бөлім). Қазақстан инфляциялық таргеттеу жүйесі мен икемдірек айырбас бағамының пайдасына айырбас бағамына қолдау көрсетуден бас тартты. Әзірбайжан, Қырғызстан және Тәжікстан өзінің инфляциялық таргеттеуге көшу ниеті туралы мәлімдеді және валюталық бағамның бұрынғыдан жұмсақтау режимдерін қабылдады; Армения мен Грузия әлдеқашан

инфляциялық таргеттеу және өзгермелі айырбас бағамы режимінде болған (3.7 суреті, 3.1 кестесі).

Осы өзгерістерге қарамастан, кейбір елдерде (Қырғызстан, Тәжікстан, Түркіменстан) өңірдегі айырбас бағамдары негізінен реттелетін және асыра бағаланған болып қала береді. Бұл әсіресе 2018 жылы дамушы нарықтар басынан кешірген кеңінен таралған ырбас бағамы қысымының контекстінде анық болады (сурет. 3.6 2 панелі).

Figure 3.6.
Айырбас бағамының қысымдары

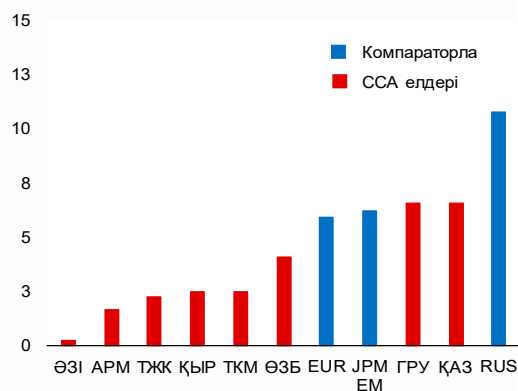
1. Биржалық нарық қысымы, 2015–16

Дереккөздер: ХВҚ, Халықаралық қаржы статистикасы (IFS); және ХВҚ қызметкерлерінің есептері.
Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. EMPI – валюталық нарықтың қысым индексі. EMPI – жергілікті валюта мен доллар бағамы өзгерісінің және резервтер өзгерісінің сомасы

2. Күнделікті ағымдық бағам, орташа құбылмалылық, жылдық

(Пайыз, 1 қаң. 2018 ж. – қазіргі уақыт)

Дереккөздер: Bloomberg Finance L.P.; және ХВҚ қызметкерлерінің есептері.
Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. ССА = Кавказ және Орталық Азия; JPM EM = JP Morgan дамушы елдер индексі

² Қарыздарды жіктеудегі нормативтік ұстамдылық каскадтық әсерге ие, өйткені ол жеткіліксіз резерв бөлуге және осыған байланысты банк жүйесінің

табыстылығы мен капитал жеткіліктілігінің асырып көрсетілуіне әкеп соқтырады.

Table 3.1 Monetary and Exchange Rate Policies in CCA Countries

	Ақша-кредит саясатының негіздері		Валюталық режим	
	2005	2017	2005	2017
Армения	Басқа	Инфляцияның нысаналы көрсеткіші	Тәуелсіз құбылмалы	Құбылмалы
Әзірбайжан	Басқа	Басқа	Дәстүрлі қолдау	Тұрақтандырылған
Грузия	Басқа	Инфляцияның нысаналы көрсеткіші	Басқарылатын құбылмалы	Құбылмалы
Қазақстан	Басқа	Инфляцияның нысаналы көрсеткіші	Басқарылатын құбылмалы	Құбылмалы
Қырғызстан	Басқа	Басқа	Басқарылатын құбылмалы	Басқа басқарылатын
Тәжікстан	Ақшалай таргеттеу	Ақшалай таргеттеу	Басқарылатын құбылмалы	Тұрақтандырылған
Түрікменстан	ER зәкірі	ER зәкірі	Дәстүрлі қолдау	Дәстүрлі қолдау
Өзбекстан	Басқа	Басқа	Басқарылатын құбылмалы	Тұрақтандырылған

Дереккөздер: ХВҚ, Валюталық келісімдер және айырбас шектеулерінің дерекқоры туралы жыл сайынғы баяндама; және ХВҚ, МСМ қаржылық операциялар және құралдарының дерекқоры.

Ескертпе: ХВҚ қызметкерлерінің анықталған жіктеу санаттарына негізделген. Қатаң қолдауға келесілер кіреді: жеке заңды төлеу құралы жоқ айырбас бағамы және валюталық комитетінің бағамы. Жұмсақ қолдауға келесілер кіреді: дәстүрлі қолдау көрсетілген бағам, көлденең жолақтардағы қолдау көрсетілген айырбас бағамы, тұрақтандырылған бағам, сырғымалы байлау және түзетілетін түрдегі бағам. Құбылмалы бағамға келесілер кіреді: құбылмалы және еркін құбылмалы. Басқаларға басқарылатын басқа бағамдар кіреді.

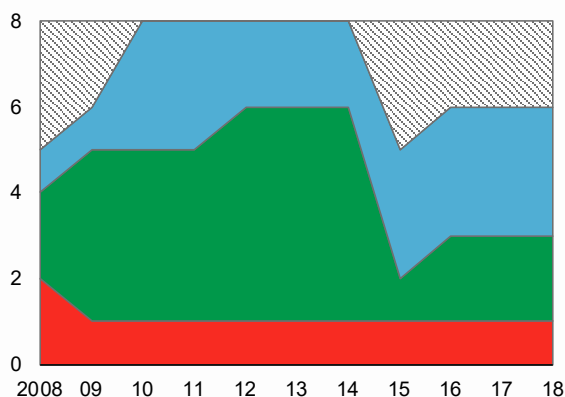
Айырбас бағамы икемділігінің шектеулі болуы шағын валюта нарықтарындағы шектеулі бағалар ашықтығы және айырбас бағамының құбылмалылығы, долларланған банк баланстарынан қаржылық тұрақтылық тәуекелдері мен инфляцияның өтуі туралы

3.7 суреті.

Кавказ және Орталық Азия: Валюталық режимдер

(Елдер саны)

■ Қатты байлау ■ Жұмсақ байлау ■ Қалқымалы ■ Басқа

Дереккөздер: ХВҚ, Валюталық келісімдер және айырбас шектеулерінің дерекқоры туралы жыл сайынғы баяндама.

Ескертпе: ХВҚ қызметкерлерінің анықталған жіктеу санаттарына негізделген. Қатаң қолдауға келесілер кіреді: жеке заңды төлеу құралы жоқ айырбас бағамы және валюталық комитетінің бағамы. Жұмсақ қолдауға келесілер кіреді: дәстүрлі қолдау көрсетілген бағам, көлденең жолақтардағы қолдау көрсетілген айырбас бағамы, тұрақтандырылған бағам, сырғымалы байлау және түзетілетін түрдегі бағам. Құбылмалы бағамға келесілер кіреді: құбылмалы және еркін құбылмалы. Басқаларға басқарылатын басқа бағамдар кіреді.

қауіптермен қоса "құбылмалы курс алдындағы қорқынышты" көрсетуі мүмкін. Икемдірек айырбас бағамдары сыртқы амортизатор қызметін атқарып, ішкі валюталарда бәсекеге қабілеттілік пен сенімділікті арттыруы мүмкін.

Қаржылық буферлер бұзылды

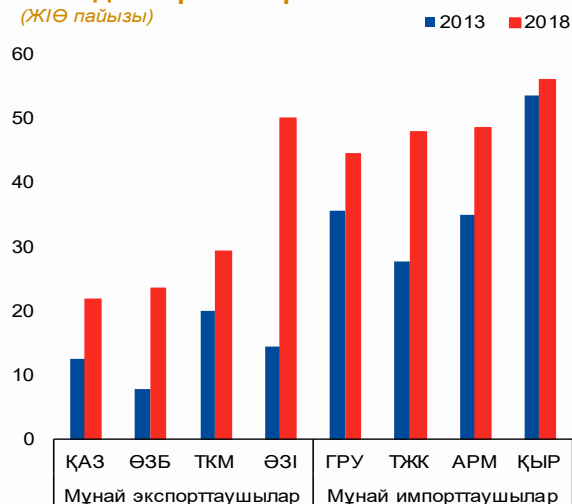
Қаржылық ережелерді қабылдауды (Армения, Әзірбайжан, Қырғызстан), фискалдық ашықтық дәрежесін арттыруды (Өзбекстан) және салық кодекстеріне жасалған реформаларды (Армения, Грузия, Өзбекстан) қоса алғанда, қаржылық ұйымдар мен құрылымдарды нығайту макроэкономикалық басқаруды жетілдіруге ықпал етті. Алайда, 2014-16 жылдардағы ірі сыртқы күйзелістерді өтеуге және өсімді арттыруға бағытталған салық-бюджет саясаты бірқатар елде мемлекеттік борыштың айтарлықтай өсуіне ықпалын тигізді (3.8 суреті).

Таяу Шығыс, Солтүстік Африка, Ауғанстан және Пәкістан сияқты мұнайды импорттаушы елдермен салыстырғанда, аймақтағы қарыз деңгейі бұрынғысынша айтарлықтай дәрежеде тежелуде (2-тарауды қараңыз), ал берешектің кенеттен өсуі қаржылық буферлердің бұзылуына әкеліп, айтарлықтай

шартты қаржылық міндеттемелер осалдықты арттырады. Олар ресми мемлекеттік бюджеттерден тыс құрылған ірі мемлекеттік кәсіпорындар мен мемлекет бақылауындағы банктердің қарызға деген осалдығын көрсетеді.

3.8 суреті.

Мемлекеттік және мемлекет кепілдік берген борыш (ЖІӨ пайызы)

Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. Әзірбайжанның борышы кепілдік түріндегі ЖІӨ-нің шамамен 30 пайызын қамтиды.

Әлемдік толғаныстармен бетпе-бет кездесу

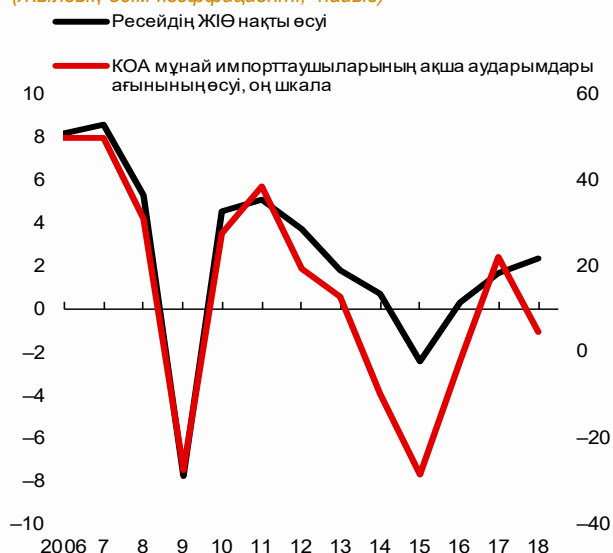
Бұрыннан қалған мәселелер мен аяқталмаған реформар өңірдің өсу әлеуетін шектейді, жаһандық өсудің төмендеу тәуекелдері және жаһандық саясаттың өсіп келе жатқан белгісіздігі қысқа мерзімді перспективаға қауіп төндіреді.

- Негізгі сауда серіктестерінің бірінің, атап айтқанда, ақша аударымы арналары арқылы төмендеген өсімнің әсерін КОА аймағы әлдеқашан бастан кешіруде және әлсіз жаһандық контексте бұның қарқыны өсуі мүмкін (3.9 суреті). Сонымен қатар, басқа негізгі сауда серіктестеріндегі анағұрлым нашар болжамдар қосымша толғаныстарды атап көрсетеді, ал Ресейге қарсы қолданылған санкциялар мен геосаяси оқиғалар (мысалы, АҚШ әскерлерінің Ауғанстаннан шығарылуы ықтималдығынан болатын қауіпсіздік

3.9 суреті.

КОА елдеріне ақша аударымдарының қайталымдылығы және Ресейдегі нақты ЖІӨ өсімі

(Жылдық өсім коэффициенті, пайыз)

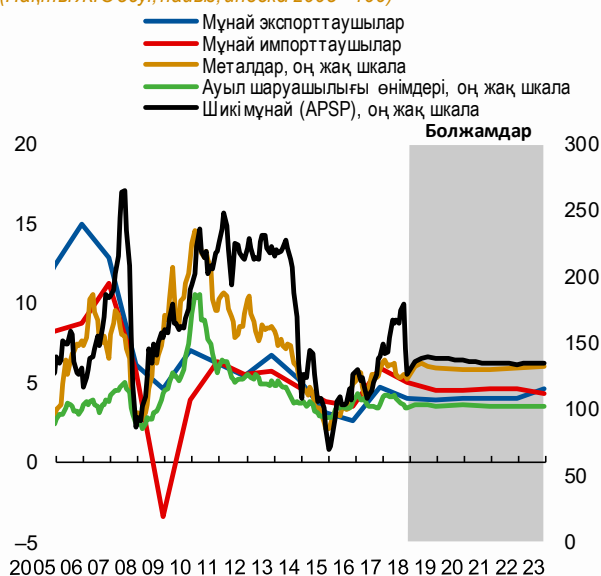
Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: КОА = Кавказ және Орталық Азия. Деректердің қолжетімділігіне байланысты, КОА мұнай экспорттаушысының мұнайдан басқа ЖІӨ өсіміне Өзбекстан кірмейді.

мәселелері) өңірдегі белгісіздікті арттыра

3.10 суреті.

КОА-дағы экономикалық өсу және шикізат бағасының индекстері

(Нақты ЖІӨ өсуі, пайыз, индекс 2005 = 100)

Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: КОА = Кавказ және Орталық Азия; APSP = APSP = мұнайдың орташа келісілген бағасы. APSP - UK Brent, Dubai Fateh және West Texas Intermediate шикі мұнайларының орташа бағасы.

түседі. Бұл оқиғалар сауда және ақша аударымдары арналары арқылы жаңа экономикалық тәуекелдерді тудыра

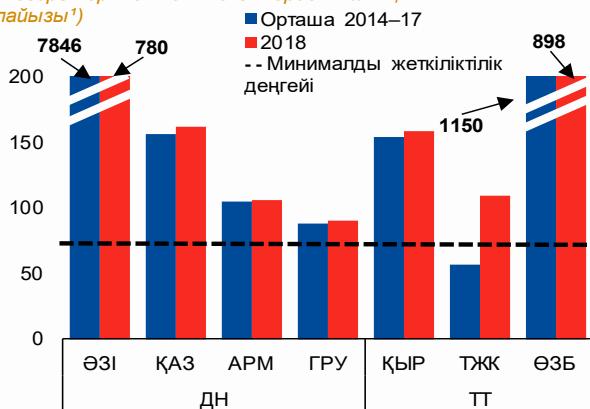
отырып, болжалдарға, сенімділікке және инвестицияларға зиян тигізеді.

- Мұнайдың әлемдік бағасының қатты ауытқуы КОА өңіріне сақталып отырған шикізат тәуелділігіне байланысты қауіп төндіреді. Шынында да, өңірдегі өсім 2014-16 жылдардағы күйзелістен кейін шикізат тауарларына әлемдік бағаның өзгеруімен тығыз байланысты болды (3.10 суреті).
- Экспортты әртараптандырудың болмауы, экспорттың өсімінің төмен деңгейде болуы және экспорттық нарықтардың (әсіресе Қытайда, Ресейде және Еуропа аймағында) шоғырлануы жаһандық өсудің баяулауына және төменірек, едәуір құбылмалы әлемдік мұнай бағаларының әсеріне ұшырау тәуекелдерін күшейтеді (3.12 суретінің 1 және 2-бөлімдері). Факторлардың мұндай үйлесімі мұнай мен газ экспорттаушылары үшін тікелей, ал мұнай мен газды импорттаушылар үшін жанама түрде Ресеймен және Еуропа аймағымен сауда және қаржылық байланыстар жасау арқылы ағымдағы

3.11 суреті.

Жалпы резервтік активтер

(Резервтер жеткіліктілігі көрсеткішінің пайызы*)

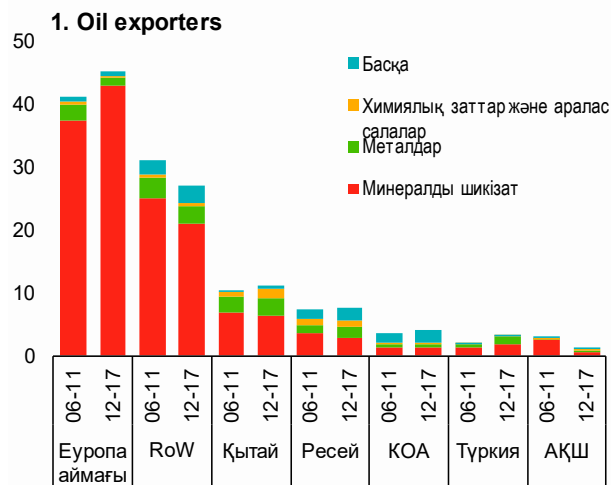
Дереккөздер: Мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Елдердің қысқартылған атаулары Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) кодтарына сәйкес келеді. ДН = дамушы нарық; ТТ = табысты төмен елдер. *Табысты төмен елдер үшін, резервтер жеткіліктілігінің көрсеткіші кредиттік шектеулі экономикаларға арналған әдістермен есептелген. Дамушы нарықтардың экономикалары үшін, терең қаржылық нарықтардағы резервтердің жеткіліктілігін бағалау әдістемесі пайдаланылған. Дамушы нарықтардың экономикалары үшін, резервтік ұсынылған диапазоны резерв жеткіліктілігі көрсеткішінің 100 және 150 пайызы арасында болады.

шоштардың теңгеріміне әсерін тигізетін болады. Айырбас бағамының барынша икемді болуына қарамастан, бұл кейбір елдерде халықаралық резервтерді

3.12 суреті.

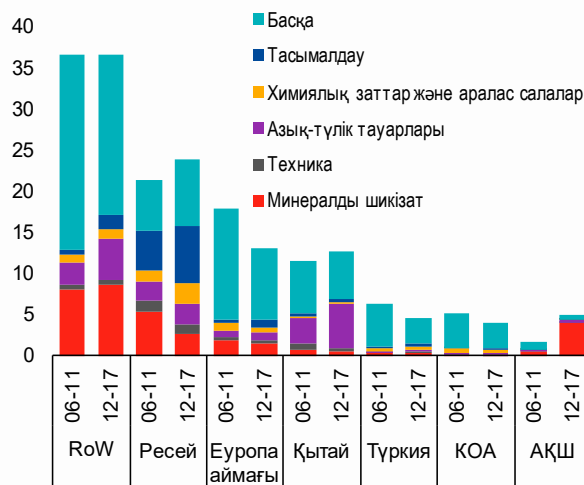
КОА елдерінің экспортының жалпы көлемі және бағыттары

(Экспорттың жалпы көлемінің пайызы, орташа 2006–17)

Дереккөздер: UN COMTRADE дерекқоры және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: КОА = Кавказ және Орта Азия; RoW = қалған елдер. Деректердің қолжетімділігіне байланысты, Түрікменстан мен Өзбекстан есепке алынбаған.

2. Oil importers

Дереккөздер: UN COMTRADE дерекқоры және ХВҚ қызметкерлерінің есептері. Ескертпе: КОА = Кавказ және Орта Азия; RoW = қалған елдер. Деректердің қолжетімділігіне байланысты, Тәжікстан есепке алынбаған.

қамтудың барабарлығын сынауы мүмкін (3.11 суреті).³

- Ғаламдық сауда шиеленісіне байланысты өсіп келе жатқан белгісіздіктер КОА аймағы үшін елеулі қосымша тәуекелдер тудырады. Жоғары жиілікті сауда туралы деректер өңірдің 2018 жылдың соңғы тоқсанында басталған ғаламдық сауда бәсеңдеуінің салдарын сезінетінін білдіреді, бұл айырбас бағамының икемділігін арттыру есебінен сыртқы бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етудің маңыздылығын тағы да көрсетеді (3.13 суретінің 1 және 2-бөлімдері).

Figure 3.13.

КОА және сауда серіктестері саудасының өсімі

1. КОА сауда серіктестері

(2018 жылғы сәуірден кейінгі өзгерістер, пайыз)

Дереккөздер: ХВҚ, Сауда басқармасының статистикасы және ХВҚ қызметкерлерінің есептері
Ескертпе: КОА = Кавказ және Орталық Азия.

2. КОА экспорты және импорты

(Орташа өлшенген жылдық өсім, пайыз)

Дереккөздер: Naver Analytics және ХВҚ, зерттеу бөлімі.
Ескертпе: КОА = Кавказ және Орталық Азия. Деректердің қолжетімділігіне байланысты, Өзбекстан есепке алынбаған. Деректердің қолжетімділігіне байланысты, бірқатар елге көлем индексіне USD импорттарының коэффициенті ретінде берілген ай сайынғы ғаламдық импорт және экспорт коэффициенттері экспорт және импорт мәндерін төмендету үшін жанама көрсеткіш ретінде пайдаланылады.

³ 3.11 суретінде резервтер деңгейі ретінде анықталатын ХВҚ-ның резервтер жеткіліктілігі көрсеткіштерінің бағасы берілген, олар елдің күйзеліске қарсы тұруына және ретсіз нарықтық жағдайлардың және негізсіз

экономикалық күйзелістердің алдын алуға қажетті мүмкіндіктер береді.

Тұрақтылықты арттыру және бұрыннан қалған мәселелерді шешу мақсатында саясатты жеделдету

Өсіп келе жатқан сыртқы белгісіздік бұрыннан қалған мәселелерді шешу, негізгі құрылымдық реформаларды аяқтау және қаржылық буферлерді қайта құру арқылы КОА аймағындағы экономикалық тұрақтылықты күшейту мәселесінің өзектілігін арттырады. Неғұрлым жоғары орта мерзімді инклюзивті өсім мен тұрмыс деңгейін қамтамасыз ету үшін, соның ішінде экономикалық қызметтегі мемлекеттің рөлін азайту және жеке сектордың қызметі үшін неғұрлым қолайлы жағдайлар жасау арқылы одан әрі ілгерілеу қажет. Атап айтқанда, елдер төмендегідей шара қолданулары қажет:

- *Өсуді қолдау үшін қаржы секторын қалпына келтіру.* Реттеу және қадағалау жүйелері мен макропруденциалдық саясаттар барлық елдерде күшейтіліп, реттеушілік шара қолданудан бас тартуға жол берілмеуі керек. Бірқатар елдер үшін (Армения, Қазақстан, Өзбекстан) бұл кепілдендіру стандарттары мен кредиттік тәуекелдерді басқару жүйесін жетілдіруді, банктердегі корпоративтік басқаруды жетілдіруді және құқық үстемдігін нығайту мақсатында сот және құқықтық жүйелерді күшейтуді қамтиды (ХВҚ 2018а құжатын қараңыз). Мемлекеттік қолдауы шектеулі және өмір сүруге қабілетсіз банктердің (Әзірбайжан, Грузия, Қырғызстан, Тәжікстан) проблемаларын ретке келтіріп, жылдамырақ шешуге жәрдемдесу үшін дағдарысты басқару мен реттеудің неғұрлым берік тетіктері де қажет. Тәуелсіз облигацияларды тұрақты шығару негізінде бағалы қағаздарды реттеу жүйесін нығайту және жергілікті валюта табыстылығының қисық сызығын құру да капитал нарығын дамытуға ықпалын тигізуі мүмкін.
- *Инфляциялық болжамдарды бекіту және айырбас бағамының икемділігін арттыру мақсатында ақша-кредит саясатының негіздерін толық модернизациялау.*

Айырбас бағамының икемділігін арттыруға бағытталған соңғы қадамдар бәсекеге қабілеттілікті арттыруға көмектесті, бірақ

инфляциялық болжамдарды басқаруда аяқталмаған ақша-кредит саясаты жүйелерінің тиімділігін төмендетті.

Негізгі жағдайлар жасалғаннан кейін, едәуір сенімді пайыздық мөлшерлемелерге немесе ережелерге негізделген құрылымдарға көшуді аяқтау (Әзірбайжан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан, Өзбекстан) айырбас бағамының толық икемділігін қолдауда маңызды рөл атқарады. Оларға орталық банктің операциялық және қаржылық тәуелсіздігін қамтамасыз ету және болашақ стратегиясында инфляция мақсатының басымдығын белгілеу жатады (ХВҚ 2016 құжатын қараңыз). Осыған қоса, болжаудың тиісті қаржылық құралдары мен мүмкіндіктерін дамыта отырып (Әзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан), деректердегі олқылықтарды жою және салық органдарымен үйлестіру орталық банктің елдегі мүдделі тараптармен және қаржы нарықтарымен байланыстарын нығайтуға ықпалын тигізіп, инфляциялық болжамдарды бекітуге көмегін тигізер еді. Неғұрлым терең және өтімді ішкі борыш пен валюта нарықтары да делдалдық пен ақша-кредит беруді жақсартады.

- *Өсуге қолайлы шоғырландыру арқылы қаржылық буферлерді қайта құру* (ХВҚ 2018b құжатын қараңыз). Салық базасын кеңейту, жеңілдіктерді қысқарту және салық жүйесінің анағұрлым әділ болуын қамтамасыз ету бағытындағы жұмыстар мен шығыстарды одан әрі оңтайландырып, мемлекеттік борышы, соның ішінде айырбас бағамының төмендеуіне байланысты (Әзірбайжан) күрт өскен немесе қарыз дағдарысының тәуекелі жоғары (Тәжікстан) елдерде капиталды және әлеуметтік шығыстарды қорғау жұмыстары жалғастырылуы тиіс. Фискалдық ережелермен белгіленген шектеулер қаржылық саясат шараларын

жетілдіруді талап ететін (Армения) елдерде және сыртқы түзетуді қолдау және инфляцияны басқару қажет болатын елдерде (Түрікменстан, Өзбекстан) де фискалдық шоғырландыру талап етілуі мүмкін. Қаржылық тәуекелдерді және шартты міндеттемелерді басқару мемлекеттік кәсіпорындардың басқарылуын жетілдіру негізінде жүзеге асырылуы тиіс.

- *Жеке кәсіпкерлікті дамытуға және әртараптандыруға жәрдемдесу.* Жеке кәсіпкерліктің басшылығымен әртараптандыруға және инклюзивтік өсуге жәрдемдесу мақсатында құрылымдық реформаларды жеделдету қажет. Мемлекеттің экономикадағы рөлін біртіндеп төмендету ойын алаңын теңестіруге және нарыққа көбірек негізделген экономикалық жүйе үшін негіз салуға мүмкіндік береді, ал реттеуді жеңілдету, құқықтық базаны нығайту және салық жүйелерін жетілдіру мәселелері бойынша қосымша шаралар талап етіледі. Неғұрлым сау банктермен және толықтай нарық арқылы анықталатын валюта бағамдарымен бірге серпінді жеке кәсіпкерлік ҚОА аймағын ғаламдық өндіріс-өткізу тізбектерімен байланыстырып, экономикалық әртараптандыруға ықпалын тигізеді және орта мерзімді өсу әлеуетін арттыратын болады (ХВҚ 2018с құжатын қараңыз).
- *Жақсы басқаруға ықпал ету және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу.* Нашар басқару және сыбайлас жемқорлық ҚОА аймағының бұрыннан келе жатқан проблемалары мен аяқталмаған реформаларының негізінде жатқан біріктіруші тақырып болып табылады.

Сыбайлас жемқорлық алдындағы осалдықты төмендетуге бағытталған басқару саласындағы кең реформалар өңірдің тиімдірек басқарылуын және неғұрлым жоғары, тұрақты және толық қамтитын экономикалық өсімді қамтамасыз ету қабілетіне оң әсерін тигізуі мүмкін. Алайда, бұл қаржы секторын қадағалау, салықтық басқару, мемлекеттік қаржыны басқару, орталық банкті басқару және операциялары сияқты негізгі экономикалық функциялардағы институционалдық негіздер мен ашықтық тәжірибесін, сондай-ақ реттеуді бақылауды азайтуға және жақсартылған нәтижелерге қол жеткізуге көмектесетін ақшаның ізін жасыруға және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу сияқты нығайту шараларын талап етеді (2019 жылдың сәуір айындағы *Бюджет хабаршысы* құжатын қараңыз). Осы бағыттарда жұмыс істеу мемлекеттік сектордың тиімділігін арттыруға, оның ішінде түсімдер көлемін ұлғайту есебінен тапшылыққа, берешек деңгейінің қолайлылығына және мемлекеттік қызметтер көрсету қабілетіне жағымды әсерін тигізеді. Олар сондай-ақ жетілдірілген жалпы кәсіпкерлік ортасын жасауға, ішкі және шетелдік инвестицияларды ынталандыруға және қаржы секторын тұрақтандыруға көмектеседі. Осыған байланысты ХВҚ жаңа, басқарудың басқару мәселелеріне арналған, мүше елдермен жүйелі, тиімді және ашық өзара іс-әрекет жасауға ынталандыруға бағытталған басқарудың макрокритикалық осалдықтарына байланысты күшейтілген жүйеге ие (ХВҚ 2018d құжатын қараңыз). ХВҚ бұл құрылымды ҚОА елдерінде келесі жылы енгізетін болады.

Әдебиетке сілтеме

Халықаралық валюта қоры (ХВҚ). 2016. "Айырбас бағамының өзгеруі және Кавказ және Орталық Азиядағы саясат." ХВҚ департаменттік құжаты, Вашингтон, Колумбия округі.

———. 2018a. "Кавказда және Орталық Азияда тұрақты банк секторларын құру." ХВҚ департаментінің құжаты, Вашингтон, Колумбия округі.

———. 2018b. "Кавказда және Орталық Азияда қаржылық буферлер құру үшін өсуге қолайлы жол." ХВҚ департаментінің құжаты, Вашингтон, Колумбия округі.

———. 2018c. "Кавказда және Орталық Азияда бизнес ашу: Қолдайтын саяси құрылымдар Аймақтық және жаһандық интеграция." ХВҚ департаментінің құжаты, Вашингтон, Колумбия округі.

———. 2018d. "Басқару мәселелері бойынша 1997 жылғы ұсыныс жазбасына шолу — Қордың қатысуын кеңейту үшін ұсынылатын құрылымдар." ХВҚ басқармасының құжаты, Вашингтон, Колумбия округі.

КОА өңірі: Таңдалған экономика көрсеткіштері, 2000–20*(ЖІӨ пайызы, басқасы көрсетілмеген болса)*

	Орташа 2000–15	2016	2017	2018	Болжамдар	
					2019	2020
КОА						
Нақты ЖІӨ (жылдық өсім)	7,8	2,7	4,9	4,2	4,1	4,1
Төлем теңгерімі	0,7	-6,5	-2,7	0,5	-0,5	-0,1
Жалпы бюджеттік теңгерім	1,9	-3,5	-3,8	0,4	0,5	0,8
Инфляция (жылдық орташа мән; пк	8,8	10,4	9,1	8,2	7,8	6,4
КОА мұнай және газ экспорттаушылары						
Нақты ЖІӨ (жылдық өсім)	8,1	2,7	4,8	4,1	4,0	4,1
<i>оның ішінде мұнайдан басқа өсім</i>	8,3	1,1	2,9	3,9	3,9	3,9
Төлем теңгерімі	1,9	-6,2	-2,4	1,6	0,5	0,8
Жалпы бюджеттік теңгерім	2,7	-3,2	-3,7	0,8	1,0	1,3
Инфляция (жылдық орташа мән; пк	9,0	11,5	9,6	8,9	8,3	6,6
КОА мұнай және газ импорттаушылары						
Нақты ЖІӨ (жылдық өсім)	6,2	3,5	6,0	5,1	4,5	4,5
Төлем теңгерімі	-7,9	-8,5	-4,8	-7,3	-7,4	-6,8
Жалпы бюджеттік теңгерім	-2,9	-5,4	-4,3	-2,5	-3,0	-2,7
Инфляция (жылдық орташа мән; пк	7,0	1,8	4,5	2,7	3,4	4,1

Дереккөздер: мемлекеттік органдар және ХВҚ қызметкерлерінің есептері мен болжамдары.

КОА мұнай және газ экспорттаушылары: Әзірбайжан, Қазақстан, Түрікменстан және Өзбекстан.

КОА мұнай және газ импорттаушылары: Армения, Грузия, Қырғызстан және Тәжікстан.

